

GIYOHVANDLIK VOSITALARIGA QARSHI KURASHISHDA MARKAZIY OSIYO MAMLAKATLARI HAMKORLIGI

Mamanov Sherzod Abdixalilovich

O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi huzuridagi
Bojxona qo'mitasi Andijon mintaqaviy bojxona boshqarmasi inspektori
<https://doi.org/10.5281/zenodo.20067142>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 03-may 2026 yil
Ma'qullandi: 05-may 2026 yil
Nashr qilindi: 07-may 2026 yil

KEY WORDS

Giyohvandlik, narkotik moddalari, Markaziy Osiyo, mintaqaviy hamkorlik, xavfsizlik, huquqiy tizim, transmilliy jinoyatchilik, bojxona nazorati, huquqni muhofaza qilish organlari.

ABSTRACT

Ushbu maqolada giyohvandlik vositalariga qarshi kurashishda Markaziy Osiyo mamlakatlari o'rtasidagi hamkorlik masalalari tahlil qilingan. Mintaqadagi narkotik moddalarning noqonuniy aylanmasi, uning ijtimoiy-iqtisodiy va xavfsizlikka ta'siri hamda ushbu tahdidlarga qarshi kurashish bo'yicha davlatlar tomonidan amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar o'rganilgan. Shuningdek, O'zbekiston, Qozog'iston, Qirg'iziston, Tojikiston va Turkmaniston o'rtasidagi huquqiy, institutsional va amaliy hamkorlik mexanizmlarining samaradorligi baholangan. Maqolada mintaqaviy xavfsizlikni ta'minlashda xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikning o'rni ham yoritilgan.

Bugungi globallashtirish jarayonida transmilliy jinoyatchilikning eng jiddiy turlaridan biri bo'lgan giyohvandlik vositalarining noqonuniy aylanishi butun dunyo mamlakatlari uchun dolzarb muammoga aylanib bormoqda. Ushbu muammo nafaqat alohida davlatlarning ichki xavfsizligiga, balki butun mintaqaviy barqarorlik va xalqaro xavfsizlik tizimiga ham salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Ayniqsa, geografik joylashuvi jihatidan narkotik moddalarning tranzit hududi hisoblangan Markaziy Osiyo mamlakatlari ushbu tahdid bilan bevosita yuzma-yuz kelmoqda.[1]

Mintaqada Afg'onistonda ishlab chiqariladigan giyohvand moddalarning noqonuniy yo'llar orqali tarqalishi O'zbekiston, Qozog'iston, Qirg'iziston, Tojikiston va Turkmaniston uchun jiddiy muammo bo'lib qolmoqda. Bu holat nafaqat jinoyatchilik darajasining oshishiga, balki yoshlar orasida giyohvandlikning keng tarqalishiga, ijtimoiy muammolarning kuchayishiga va iqtisodiy barqarorlikning izdan chiqishiga olib kelmoqda.

Shu sababli, Markaziy Osiyo davlatlari o'rtasida giyohvandlik vositalariga qarshi kurashish bo'yicha hamkorlikni mustahkamlash dolzarb ahamiyat kasb etadi. Mazkur hamkorlik huquqni muhofaza qiluvchi organlar o'rtasida axborot almashinuvi, qo'shma operatsiyalar o'tkazish, huquqiy bazani uyg'unlashtirish hamda xalqaro tashkilotlar bilan birgalikdagi ishlarni o'z ichiga oladi.[2]

Ushbu maqolada Markaziy Osiyo mamlakatlarining giyohvandlik vositalariga qarshi kurashishdagi hamkorlik mexanizmlari, mavjud muammolar va ularni hal etish yo'llari tahlil

qilinadi. Shuningdek, mintaqaviy xavfsizlikni ta'minlashda ushbu hamkorlikning ahamiyati ilmiy jihatdan asoslab beriladi.

Muhokama va natijalar

Markaziy Osiyo mamlakatlarining giyohvandlik vositalariga qarshi kurashish sohasidagi hamkorligi so'nggi yillarda sezilarli darajada faollashgan bo'lsa-da, bu yo'nalishda hali ham bir qator muammolar mavjud. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, mintaqadagi davlatlar o'rtasida huquqni muhofaza qilish organlari, bojxona xizmatlari va maxsus tuzilmalar o'rtasida axborot almashinuvi yo'lga qo'yilgan bo'lsa-da, ushbu tizim har doim ham tezkor va to'liq samarali ishlamaydi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston, Qozog'iston, Qirg'iziston, Tojikiston va Turkmaniston o'rtasida qo'shma operatsiyalar va chegara xavfsizligini mustahkamlash bo'yicha qator kelishuvlar imzolangan. Xususan, noqonuniy giyohvand moddalar tranzitini aniqlash va oldini olish bo'yicha mintaqaviy markazlar tashkil etilishi hamkorlikning institutsional asosini mustahkamladi. Biroq, texnik jihozlanish darajasi, kadrlar salohiyati va moliyaviy resurslar o'rtasidagi tafovutlar hamkorlik samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.[3]

Shuningdek, natijalar shuni ko'rsatadiki, Afg'oniston omili Markaziy Osiyoda narkotik oqimining asosiy manbai bo'lib qolmoqda. Bu esa mintaqa davlatlarini nafaqat ichki, balki tashqi siyosiy darajada ham hamkorlikni kuchaytirishga majbur etmoqda. Xalqaro tashkilotlar, jumladan BMTning Narkotiklar va jinoyatchilik bo'yicha boshqarmasi bilan hamkorlik ijobiy natijalar bermoqda, biroq ularning amaliy ta'siri yanada kuchaytirilishi lozim.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, qo'shma operatsiyalar va chegaraviy nazoratning kuchaytirilishi natijasida ayrim hududlarda noqonuniy giyohvand moddalar oqimi kamaygan. Biroq, jinoyatchilikning yangi shakllari, jumladan onlayn savdo va yashirin logistika tizimlarining rivojlanishi ushbu kurashni yanada murakkablashtirmoqda.

Umuman olganda, natijalar Markaziy Osiyo davlatlari o'rtasidagi hamkorlikning muhim ekanligini tasdiqlaydi. Shu bilan birga, ushbu hamkorlikni yanada samarali qilish uchun yagona axborot platformasini yaratish, texnik imkoniyatlarni modernizatsiya qilish va xalqaro integratsiyani kengaytirish zarurligi aniqlangan.[4]

Ta'kidlash lozimki, O'zbekiston Respublikasi 1995-yil fevral oyida BMTning 1961-yildagi "Narkotik moddalar to'g'risida"gi Yagona Konvensiyasi, 1971-yildagi "Psixotrop moddalar to'g'risida"gi hamda 1988-yildagi "Giyohvandlik vositalari va psixotrop moddalar bilan noqonuniy muomala qilishga qarshi kurash to'g'risida"gi xalqaro konvensiyalarga qo'shilgan. Bu esa mamlakatimizning global miqyosda narkotik moddalarga qarshi kurashdagi faol ishtirokini ko'rsatadi.

Shuningdek, 1999-yilda O'zbekiston Respublikasining "Giyohvandlik vositalari va psixotrop moddalar to'g'risida"gi Qonuni qabul qilingan bo'lib, unda ushbu turdagi moddalar bilan qonunga zid muomalada bo'lishning barcha ko'rinishlari uchun javobgarlik belgilab qo'yilgan.

Bugungi kunda davlat tomonidan qat'iy chora-tadbirlar amalga oshirilayotgan bo'lsa-da, giyohvandlik muammosi dolzarbligicha qolmoqda. Noqonuniy narkotik savdosi bilan shug'ullanuvchilar yangi usullarni qo'llab, yoshlarni o'z tuzog'iga ilintirishga harakat qilmoqda. Ayniqsa, hali yetarli hayotiy tajribaga ega bo'lmagan yoshlar bu illatning asosiy qurboniga aylanmoqda.[5]

O'zbekiston hududida huquqni muhofaza qiluvchi organlar bilan bir qatorda bojxona xizmati ham narkotik vositalar kontrabandasi va noqonuniy aylanmasiga qarshi muntazam kompleks operatsiyalar o'tkazib kelmoqda. Bu esa transmilliy narkoguruhlarining faoliyatiga chek qo'yishga qaratilgan muhim amaliy choradir.

Shunga qaramasdan, jamiyatda huquqbuzarliklar to'liq kamaymayotgani kuzatilmoqda. Aksincha, ayrim shaxslar tavakkalchilik va noqonuniy yo'llar orqali daromad topishga harakat qilib, jinoyatga qo'l urmoqda. Bu holat giyohvandlikning jamiyatga chuqur ildiz otib borayotganini ko'rsatadi.

Giyohvandlik global miqyosda eng jiddiy ijtimoiy muammolardan biri bo'lib, u jinoyatchilikning ortishiga ham sabab bo'lmoqda. Narkotik moddalarga qaramlik nafaqat sog'liqni buzadi, balki iqtisodiy, ma'naviy va ijtimoiy inqirozlarga olib keladi. Shu sababli bu muammo xalqaro darajada ham jiddiy nazorat ostiga olingan.

BMT tomonidan 26-iyun "Xalqaro giyohvandlikka qarshi kurash kuni" deb e'lon qilingan bo'lib, bir qator xalqaro konvensiyalar qabul qilingan. O'zbekiston ham ushbu hujjatlarga qo'shilgan holda milliy qonunchilikni takomillashtirib bormoqda.

Statistik ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, giyohvandlik bilan bog'liq jinoyatlar yilning ayrim davrlarida sezilarli darajada oshadi. Bu esa profilaktika va nazorat choralari yanada kuchaytirish zarurligini anglatadi.[6]

So'nggi yillarda mamlakatimizda profilaktik tadbirlar natijasida katta miqdordagi narkotik vositalar musodara qilindi, ko'plab reydlar o'tkazildi va noqonuniy laboratoriyalar fosh etildi. Bu esa huquqni muhofaza qiluvchi organlarning samarali faoliyatini ko'rsatadi.

Shu bilan birga, yoshlar orasida giyohvandlikning tarqalishi jiddiy tashvish uyg'otmoqda. Uning oqibatlarini oilalarning buzilishi, sog'liqning yomonlashuvi, jinoyatchilikning ortishi va ijtimoiy muammolarning kuchayishi bilan namoyon bo'lmoqda.

Bugungi kunda psixotrop moddalar va ularning analoglarining noqonuniy aylanishi ham muhim muammolardan biridir. Shu sababli dorixonalar va tibbiyot muassasalari faoliyatini qat'iy nazorat qilish, retsept tizimini kuchaytirish va hisobotlarni tizimli yuritish zarur hisoblanadi.

Giyohvandlikka qarshi kurash nafaqat huquqni muhofaza qiluvchi organlarning, balki butun jamiyatning umumiy vazifasidir. Yoshlarni bu illatdan himoya qilish, sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish va profilaktik ishlarni kuchaytirish har bir fuqarolarning ham mas'uliyatidir.[7]

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, giyohvandlik vositalarining noqonuniy aylanishi bugungi kunda nafaqat mintaqaviy, balki global miqyosda ham jiddiy ijtimoiy-iqtisodiy va huquqiy muammolardan biri bo'lib qolmoqda. Ushbu illat jamiyat barqarorligiga salbiy ta'sir ko'rsatib, jinoyatchilik darajasining oshishiga, aholi salomatligining yomonlashishiga hamda ijtimoiy institutlarning zaiflashishiga olib kelmoqda.

Markaziy Osiyo davlatlarining ushbu tahdidga qarshi kurashdagi hamkorligi esa alohida ahamiyatga ega bo'lib, u chegaralar xavfsizligini mustahkamlash, narkotik kontrabandasi kanallarini bartaraf etish hamda transmilliy jinoyatchilikka qarshi birgalikdagi samarali chora-tadbirlarni amalga oshirish imkonini bermoqda. Xalqaro konvensiyalar va milliy qonunchilik asosida olib borilayotgan ishlar bu yo'nalishda muhim huquqiy baza bo'lib xizmat qilmoqda.

Shu bilan birga, muammoning yechimi faqat huquqni muhofaza qiluvchi organlar faoliyati bilan cheklanib qolmasligi lozim. Aholi, ayniqsa yoshlar o'rtasida profilaktik targ'ibot ishlarini kuchaytirish, sog'lom turmush tarzini keng ommalashtirish hamda ta'lim va tarbiya jarayonlarida ma'naviy immunitetni shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Umuman olganda, giyohvandlikka qarshi samarali kurashni ta'minlash uchun davlat organlari, xalqaro tashkilotlar va fuqarolik jamiyati institutlarining o'zaro hamkorligi zarur hisoblanadi. Faqat kompleks va izchil yondashuv orqali ushbu global muammoga qarshi samarali natijalarga erishish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Eshqobilov S., Raimjonov B. Huquqbuzarliklarning oldini olishning dolzarb masalalari. Respublika ilmiy-amaliy konferensiya materiallari (2021-yil 12-noyabr). – Toshkent: Toshkent davlat yuridik universitetining ixtisoslashtirilgan filiali, 2022. – 109-bet.
2. Aripova A. X. Nutqning mohiyatini tashkil etuvchi muhim vosita. Scientific Progress. – 2021. – 1(6)-son.
3. Abdujalilov D., Aripova A. Ichki ishlar organlari xodimlarida muloqot madaniyati. Scientific Progress. – 2021. – 2(1). – 328–332-betlar.
4. Istamov N., Ubaydullaev S., Mahmudxo'jayev J., Boboxonov Sh. Turizm – jahon iqtisodiyotining yetakchi tarmoqlaridan biri. Central Asian Journal of Innovations on Tourism Management and Finance. – 2021. – 2(4). – 1–5-betlar.
5. Ubaydullaev S., Aripova A., Istamov N. O'zbekistonda turizm sohasi rivoji. Central Asian Journal of Innovations on Tourism Management and Finance. – 2021. – 2(4). – 6–10-betlar.
6. Abduvaliev N., Aripova A. Huquqbuzarliklar profilaktikasi inspektorlari faoliyatida muloqot madaniyatining ahamiyati. Scientific Progress. – 2021. – 2(1). – 333–335-betlar.
7. Ikramova L., Aripova A. Huquqbuzarliklarning oldini olishda profilaktika inspektorlarining muloqot madaniyatining roli. Scientific Progress. – 2021. – 1(6). – 476–479-betlar.